

УДК 327::325.3(6)

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.7042021.13>

Оригинални научни рад

Миша Стојадиновић*

Институт за политичке студије, Београд

Вишња Станчић**

Институт за политичке студије, Београд

АФРИКА И ГЛОБАЛИЗАЦИЈА: НЕОЛИБЕРАЛИЗАМ И „НОВО“ ОТКРИВАЊЕ АФРИКЕ У ДУХУ НЕОКОЛОНИЈАЛИЗМА***

Сажетак

Африка је дуго била неоправдано занемаривана у теоријским разматрањима која се баве међународним односима. Једна од најдоминантнијих перцепција које су се шириле јесте да се на афрички континент гледа као на целину, заборављајући да њега чини више од педесет држава са свим својим специфичностима. То је у великој мери доприносило заговорницима империјализма и маргинализацији значаја афричких земаља. Са друге стране, афричке земље су се укључивале у глобалне токове пре свега билатерално, а на основу процена сопствених националних интереса, занемарујући притом чињеницу да би много више постигле јединственим наступом према остатку света, попут земаља Латинске Америке. Аутори у раду сагледавају положај афричких земаља кроз призму неолиберализма. Основна претпоставка којом се аутори руководе јесте да су афричке земље тиме што су стекле независност и даље остале под утицајем страних фактора који су их на много суптилније начине довели у неоколонијални положај. Сам рад се састоји из два дела. У првом делу аутори анализирају митологизацију афричког континента којом су се вешто користиле империјалне силе како би оправдале своју власт на овим просторима током историје, док се у другом делу анализира положај афричких земаља у односу на друге значајне међународне

* misa.stojadinovic@ips.ac.rs

** visnja.stancic@ips.ac.rs

*** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

актере, а пре свега Сједињене Америчке Државе, Русију, Кину и Европску унију.

Кључне речи: Африка, глобализација, неолиберализам, неоколонијализам, демократија

МАРГИНАЛИЗОВАЊЕ АФРИКЕ КАО „МРАЧНОГ КОНТИНЕНТА“ КРОЗ НЕОЛИБЕРАЛНУ ПРИЗМУ УСПОСТАВЉАЊА НЕОКОЛОНИЈАЛИЗМА

Освајање Африке на размеђу између XVIII и XIX века је зауставило дотадашњи развој афричких држава, доносећи прави хаос у институционалном и економском смислу. Неуспех европских колонијалних сила у институционалном уређењу афричких држава се у великој мери одразио на њихов постколонијални положај. Афричке државе су пут ка својој независности започеле на slabим темељима изграђеним, пре свега, зарад олакшавања њихове експлоатације и поробљавања. „То значи да је већину афричких држава мучио slab политички и економски систем, при чему су криза, сиромаштво и неразвијеност постали готово стални наративи на континенту. Можда је једна од највећих грешака афричких постколонијалних лидера био њихов неуспех да ефикасно демонтирају колонијалне институције које су се заснивале на експлоатацији и третирале Африканце као поданике уместо као грађане“ (Kalu and Falola 2018, 1). Иако Африка представља други по величини континент са више од милијарду становника и више од педесет држава, на њу се неретко гледа као на једну целину која дели заједничку судбину своје колонијалне историје. Поновно откривање Африке од стране Запада је значило проналажење нових разлога којим би се оправдала њена експлоатација.

Африка је у глобалне токове укључена путем трансатлантске трговине робљем, што је у великој мери одредило и пут којим су се глобализацијски токови одвијали на овим просторима у деценијама које су уследиле. Начин интеракције Африке са остатком света имао је јединствену карактеристику: „Од ере атлантске трговине робљем, када су Африканци насилно одвођени као робови да служе робовласницима у Европи и Америци, до ере када је Европа насилно поделила континент на начине који су служили интересима колонијалних господара, интеракција Африке и њена каснија „инкорпорација“ у глобалну заједницу дефинисана је најсуровијим облицима експлоатације“ (Yilmaz and Momodu 2018, 21).

И можда се на први поглед може рећи да би афричке државе добиле много више уколико би се изоловале из процеса глобализације, то у пракси није случај. О овоме нарочито говоре Калу и Фалола (Kalu and Falola 2018, 4 – 6) дајући преглед најзначајније литературе на ову тему, међу којима истичу студије Мартина Волфа и Питера Левиса. Мартин Волф је у својој студији *Why Globalization Works* показао да, иако неке земље имају веће користи од глобализације од других, свака нација која одлучи да се искључи из глобалне економије може само доживети велику штету (Wolf 2004). Управо због тога се оправдано поставља питање због чега су неке неразвијене земље, попут азијских, успеле да на таласима глобализације испливају и искористе већину њених бенефита како би се економски уздигле. Питер Левис, бавећи се управо феноменом различитих последица процеса глобализације на земље које делују иначе у сличном почетном положају, указује на све могуће изазове које онемогућавају афричке земље да се на равноправни начин укључе у глобалне токове. Он то показује на примеру Индонезије и Нигерије. „Иако Индонезија и Нигерија имају готово подједнако искривљене политичке системе, са свеобухватним војним диктатурама од 1960 – их до 1990 – их, и иако су корупција и профит по цену свега биле главне карактеристике обе политичке културе, избори које су донеле ‘спорне, подељене елите Нигерије’, слабе институције и предаторска политичка култура дали су значајно другачије резултате од ‘добро организоване корупције и стабилних макроекономских услова’ у Индонезији (Lewis 2007).

Термин „мрачно“ се користи да би се пренело схватање о Африци као изолованом континенту од остатка света, међутим уколико се прихвати овакво становиште онда се истовремено може тврдити са значајним доказима да је у средњем веку Европа била још изолованија од Африке. „Да би олакшао експлоатацију афричких ресурса, западни свет је морао да створи разлоге који би је оправдали и покушали да легитимишу. Европски истраживачи морали су да ‘открију’ мрачни континент насељен домороцима чији се животни услови нису толико разликовали од дивљака. Ове етикете су често доводиле до понижавајућег третмана Африке и њених људи“ (Yilmaz and Momodu 2018, 21). Тиме се заборавља на чињеницу да су Африканци, Арапи и Индијци успоставили богату трговину преко Индијског океана (Harshé 2019, 11). Чак су и одређени производи из Африке проналазили свој пут ка Европи, попут мароканске коже. Неки од најчешћих митова везани за Африку су представљени у табели број 1, у којој се такође може видети њихово поређење са реалним стањем.

Табела 1: Митови и реалност афричке „неразвијености“

<i>Мит</i>	<i>Стварност</i>
<i>Афричко сиромаштво је неизбежна карактеристика самих афричких држава. По овом мишљењу, сиромаштво и криза су трајна афричка обележја.</i>	Ово мишљење је заступано углавном од Африканаца са седишта на северноамеричким универзитетима и одмах прихваћено од стране Светске банке док је развијала своју политичко – економску анализу креирања афричке политике. Ово гледиште полази од тврдње да су постколонијалне афричке државе по својој природи и дефиницији у средишту економске кризе и кризе управљања која прожима континент. Ове државе, лишене најосновнијих мера и равнотеже (касног) колонијалног периода, нису успеле у својој развојној мисији.
<i>Сваки дуг ка Западу у потпуности је плаћен и мора се оставити иза нас.</i>	Заправо, афричко сиромаштво је укорено у глобалним односима постколонијалних држава оптерећених наслеђем колонијализма и неолибералне политике, политике коју данас прихватају светске владајуће класе, укључујући и афричке.
<i>Африка је „проклета“ природним ресурсима</i>	Богатство ресурсима (као извор компаративне предности) испоставља се као „проклетство“, било да се наглашава лош економски учинак, неуспех државе (нафта рађа корупцију) или [идеја да] изнајмљивање ресурса чине демократију неисправном. Ова историјска објашњења превиђају структурне корене искривљујући утицај екстрактивних индустрија и капиталистичких глобалних односа у ширем смислу.
<i>Афричким народима се не може управљати, доминирају неуспеле државе заробљене у неумољивој склоношћу ка рату и насиљу.</i>	Исти медији који умањују специфичности сваког афричког рата често су заинтересовани да извештавају само о рату, непрестано погрешно представљајући афрички континент. Без обзира на контекст, рат је представљен онако како га камера види, као надметање међу зверима. Није ни чудо што они који се ослањају на медије за своју спознају о Африци сматрају да су Африканци посебно посвећени борбама око било ког значајнијег питања.
<i>Обични Африканци само су пасивне жртве ауторитарних афричких владара или су подстицани сукобима „вековних“ етничких подела.</i>	Такви митови о афричким владарима и грађанима који су укорени у искомском насиљу стварају опасно оправдање у империјалном контексту. Као резултат тога, наводно само „међународна“ (тј. Западна) интервенција – „чуvara“, „хуманитарне“ или директне војне врсте – може „спасити“ континент од неизбежног крвопролића.
<i>Масовна незапосленост и криза чине отпор у Африци узалудним.</i>	Било због широко распрострањеног сиромаштва и експлозије градских сиротињских четврти, тежине диктатуре, неолибералног напада на раднике или присуства стране радне снаге и капитално интензивне индустрије, ови фактори учинили су политичку организацију и одрживи отпор готово немогућим.

Извор: Табела је урађена према студији Lee 2018.

Постоји још један мит који се обично одржава на Западу и који приказује Африканце као варварске дивљаке који нити су знали говорити, нити су били свесни употребе ватре. Овај мит је додатно ојачан у процесу консолидације и јачања европских империја на континенту (Harshé 2019, 11). Он се увелико користио како би хранио психолошку супериорност других народа над афричким у циљу њиховог поробљавања. При том се заборавља да је Африка колевка многих цивилизација које су заувек оставиле свој траг у људској историји, попут египатске. Хегел у својој књизи *Geographical Basis of World History* (1820) износи: „Одлика Африке је у карактеристици целог континента као таквог.. Она нема сопствени историјски интерес, јер налазимо њене становнике који живе у варварству и дивљаштву у земљи која им није дала ниједан саставни део културе. Од најранијих историјских времена, Африка је остала одсечена од свих контаката са остатком света“ (Yilmaz and Momodu 2018, 24).

Врло брзо након ослобађања од колонијалних окова афричке државе су постале лака мета неоимперијализма у лику њиховог неолибералног реструктурирања. Ера неолиберализма у афричким земљама започиње у доба глобалне рецесије 1970–тих. У време када је већина земаља била принуђена на бескомпромисне позајмице од стране Светске банке и Међународног монетарног фонда, које су их довеле у позицију дужничког ропства. „Након разарања европске економије током Другог светског рата, као и интензивне агитације афричких националиста, колонијализам је постао веома скуп инструмент обуздавања. Сходно томе, афричке државе су стекле политичку независност од европских колонијалних господара. Међутим, међународни капитал је методички променио свој инструмент контроле и усвојио суптилније стратегије. То је укључивало употребу неолибералних економских идеја, које су обезбедиле институционалне механизме за контролу политичких и економских машина Африке, као и њених ресурса. Отворено, ове идеје су у великој мери вођене догмом о слободном тржишту и промовисане су као инструменти који ће убрзати транзицију Африке из мање развијених земаља у индустријско друштво“ (Yilmaz and Enwere 2018, 50). Имајући ово у виду оправдана је и подељеност поверења афричког становништва када се ради о овим међународним организацијама. Наиме, мање од 40% Африканаца верује у добронамерност ових организација (видети табелу бр. 2).

Табела 2: Поверење у ММФ и Светску банку

<i>Поверење у ММФ</i>						
	Укупно	Етиопија	Кенија	Нигерија	Тунис	Египат
<i>Веома</i>	11,1	7,3	27,7	17,7	1,6	0,2
<i>Прилично</i>	18,5	22,9	30,2	28,8	6,4	3,1
<i>Не много</i>	20,4	15,3	23,1	24,6	27	11,8
<i>Ни мало</i>	20,8	10,9	7,2	11,3	46,7	29,2
<i>Не знам</i>	27,8	42,9	10,5	17,2	13,8	55,4
<i>Без одговора</i>	0,4	0,3	0,7	0,2	0,6	0,2
<i>Недостаје</i>	1	0,3	0,6	0,2	4	0
<i>Укупан број</i>	100% (6141)	100% (1230)	100% (1266)	100% (1237)	100% (1208)	100% (1200)
<i>Поверење у Светску банку</i>						
	Укупно	Етиопија	Кенија	Нигерија	Тунис	Египат
<i>Веома</i>	19,3	18,9	39,2	34,4	2,5	0,3
<i>Прилично</i>	20,8	30,3	30,3	29,8	7,9	4,7
<i>Не много</i>	17,4	10,2	17,8	19,3	29,6	10,2
<i>Ни мало</i>	17,2	7,8	5,7	7,8	42,2	23,5
<i>Не знам</i>	24	32,2	6,4	8,5	13,2	61,1
<i>Без одговора</i>	0,4	0,2	0,6	0,1	0,7	0,2
<i>Недостаје</i>	0,8	0,3	0,1	0	3,7	0
<i>Укупан број</i>	100% (6141)	100% (1230)	100% (1266)	100% (1237)	100% (1208)	100% (1200)

Извор: World Values Survey Wave 7: 2017 – 2020, 2020.

Истовремено, позајмице ових организација су са собом доносиле огроман број услова које су земље које су се задуживале морале да испуне. Међу најзначајнијим су свакако приватизација, дерегулација и, можда најбитнији, уклањање било каквих ограничења за стране инвестиције. Ове „добронамерне“ позајмице су довеле до огромног сиромаштва и пада животног стандарда широм Африке. Иако су ове „инвестиције“ биле највидљивије током 80 – тих година, њихово присуство се могло видети и много раније – још у колонијално доба. Тако је, на пример, мисија ММФ – а стигла у Нигерију још далеке 1959. године у циљу промоције развојних програма. „Милитаризација, неолиберално структурно прилагођавање и процват улагања и екстракције – праћени повећањем продуктивности и експлоатације – наишли су на отпор широм континента. Од експлозивних штрајкова и протеста

против дужничке кризе које су створили ММФ и Светска банка осамдесетих година прошлог века до продемократских борби и мобилизације против смањења социјалних услуга у урбаним подручјима и отимања земљишта у руралним подручјима, организовања радника и обичних људи широм континента је назначило да се нови афрички бум неће одвијати без изазова одоздо“ (Lee 2018, 16). Колонијално ослобођење Африке је само водило ка другом виду ропства у раљама неоколонијализма.

АФРИКА ИЗМЕЂУ УНУТРАШЊИХ СУКОБА И СПОЉАШЊИХ ПРИТИСАКА

У већини афричких држава изградња политичких институција одвијала се под утицајем европског колонијализма. То је управо и разлог због чега су режими веома често наилазили на проблем легитимитета који је резултирао бројним конфликтима на овим просторима. Како је приметио Патрик Чабал: „Када су националисти стекли независност и заузели државу, суочили су се са тешком перспективом изградње на темељима који су ретко били тако чврсти колико би желели да буду. Неколико афричких земаља биле су ‘природне’ националне државе, односно географски, еколошки, етнички, културно, економски, социјално или политички хомогене, кохезивне или чак кохерентне. Већина су амалгами настали на темељима *крпљења* са предвидивим последицама за градитеље нација. Неке земље су биле једва уверљиви кандидати за стицање државности. У скоро свим случајевима, дакле, задатак изградње афричке националне државе био је тежак, много тежи (мада на различите начине) него што је то био случај у Европи, Азији или Латинској Америци“ (Pham 2016, 7). Судбина изградње суверенитета на овим просторима је у великој мери одредила и њихов зависан положај у геополитичком смислу, јер се афричке државе никада нису заиста у потпуности ослободиле утицаја бивших колонијалних сила. Имајући ово у виду афричка „политичка елита“ никада није задобила поверење свог народа (видети табеле бр. 3 и 4).

Табела 3: Поверење у владу

	Укупно	Етиопија	Кенија	Нигерија	Тунис	Египат
Веома	16,4	28,6	18,2	14,3	4,2	16,4
Прилично	24,3	36,8	26,5	25,9	7,6	24,3
Не много	29,4	18,9	32,8	35,3	30,5	29,4
Ни мало	28,6	14,4	20,7	24,2	55,7	28,6
Не знам	0,8	1,1	1,3	0,2	0,9	0,8
Без одговора	0,3	0,1	0,5	0,2	0,2	0,3
Недостаје	0,2	0,1	0	0	0,8	0,2
Укупан број	100% (6141)	100% (1230)	100% (1266)	100% (1237)	100% (1208)	100% (1200)

Извор: World Values Survey Wave 7: 2017 – 2020, 2020.

Табела 4: Поверење у политичке партије

	Укупно	Етиопија	Кенија	Нигерија	Тунис	Египат
Веома	5,6	7,4	7,3	9,8	1,7	1,4
Прилично	13,2	20,8	15,5	22,8	5,3	0,9
Не много	28,5	27,1	37,4	34,6	27,2	15,8
Ни мало	44,4	34,6	36,9	32,3	63,9	55
Не знам	7,9	9,8	2,1	0,5	0,9	26,5
Без одговора	0,3	0,1	0,6	0	0,2	0,4
Недостаје	0,2	0,2	0,2	0	0,7	0
Укупан број	100% (6141)	100% (1230)	100% (1266)	100% (1237)	100% (1208)	100% (1200)

Извор: World Values Survey Wave 7: 2017 – 2020, 2020.

Једна од највећих слабости афричких држава је та што се у њима задржала зависност од примарне производње (видети табелу бр. 5). Очекивано доба индустријализације никада на овим просторима није изведено до краја и то је довело до тога да оне никада заиста економски нису изашле из колонијализма. То је у пракси произвело огромну зависност од откупа природних ресурса, чиме су њихова тржишта остала подложна шоковима и утицајима са стране. Уместо да афричке државе производе које извозе обрађују и тиме добију додатан профит, оне то препуштају другим државама. Овакво стање ствари је довело до тога да је већина афричког становништва погођена сиромаштвом.

Табела 5: Главни производи који чине основу увоза и извоза афричких земаља

Извоз	Увоз
Палмино уље	Машине и опрема
Злато и дијаманти	Хемикалије
Нафта	Нафтни деривати
Какао	Научни инструменти
Дрво	Намирнице
Племенити метали	
Извоз нафте је био главни циљ многих економија. Нигерија је једна од највећих светских резерви нафте и највећи произвођач нафте у Африци. Са својим ресурсима, Нигерија може произвести 3,2 милиона барела дневно. Међутим, производи у просеку само 2,21 милиона барела дневно. У последње две деценије, земље као што су Судан, Ангола и Екваторијална Гвинеја такође су имале користи од свог извоза нафте.	Увоз машина и опреме постао је редован јер регион покушава да подигне своју продуктивност и искористи огромне ресурсе. Међутим, увоз је ограничен на нације које имају пристојан ниво потрошње. Иначе, Африка има регионе као што су Подсахарски регион, где људи и даље живе за мање од 70 центи дневно.

Извор: Africa Trade, Exports and Imports 2021.

Повлачење колонијализма за време Хладног рата је омогућило да афричке државе дођу у позицију да извуку значајну политичку и економску корист од СССР – а и САД – а. То се међутим није одразило значајно на њихов развој, јер су и даље на власти остали корумпирани и репресивни режими, неретко подржани од стране бивших колонијалних владара. Међутим, глобални сукоби у XXI веку произвели су нову неоимперијалну фазу економске и политичке нестабилности. Појачана конкуренција која подразумева укључивање све већег броја актера у дешавања у Африци, као што су на пример Русија и Кина, приморала је Сједињене Америчке Државе на драстичне кораке и коришћење војне моћи, агресивне економске и трговинске политике, а у циљу очувања своје доминанте позиције на овим просторима.

Програми структурног прилагођавања (*Structural Adjustment Programs* – САП) зачети су у првим годинама Реганове администрације и са собом су донели огроман број контроверзи. Када се ради о Африци ови програми нису изузетак и они су у највећој мери омогућили доминацију Светске банке и Међународног монетарног фонда на овим просторима, који су многе афричке земље довеле у дужничко ропство:

- Прво, чинило се да су САП – ови осмишљени за спровођење америчке спољне политике према налогу Вол Стрита и

Корпоративне Америке, преко Одбора за политичку кацију и Министарства финансија Сједињених Америчких Држава.

- Друго, циљ је био пренос стабилних токова капитала на западне компаније САД – а путем отплате дуга и сервисирања дуга, по сваку цену, чак и у светлу 70% пада економског раста Африке између 1980. и 2000. године. Ово је у ствари значило пренос имовине посебно кроз приватизационе шеме.
- Треће, САП – ови су имали за циљ социјализацију дуга кроз уклањање субвенција, тако да је терет отплате пао на читаво афричко становништво, посебно на жене, децу и најугроженије.
- Четврто, чини се да су неки од претерано ревносних неоконзервативаца сада трагали за „националним државама без граница“ и настојали да створе пан – глобалну елиту финансијера и инвеститора која никоме није одговорна.
- Пето, чини се да је један од циљева неоконзервативног активизма била интеграција афричких економија у глобалну економију, како би се омогућиле високе стопе профита, у замену за јефтине плате и јефтине ресурсе, уз минималне стопе примања и надокнада.
- Шесто, може се видети да су САП – ови директно повезани са финансирањем дефицита САД (Emeagwali 2011, 5 – 6).

По завршетку Другог светског рата САД су се у почетку представљале као антиколонијална сила, подстичући деколонизацију у Африци, међутим, са почетком Хладног рата Вашингтон је променио своју званичну реторику антикомунизмом и обуздавањем моћи СССР – а. Важно је напоменути да Африка ужива најнижи приоритет у спровођењу спољне политике САД широм света. „Амерички председник ретко је директно укључен у креирање афричке политике, која је често делегирана на ниво помоћника државног секретара... Америчка политика према афричком континенту у великој мери је наставила историју ‘злонамерног занемаривања’ из доба Хладног рата. Развој и демократија су често били поткопани секуритизацијом политике и подршком аутократским режимима, док су празна реторика и симболизам често тријумфовали над смисленим ангажманом и суштином“ (Adekeye 2018, 28).

Афрички рог представља изузетан пример геостратешког значаја који овај континент поседује. Овај простор, изузетно важан због своје економске улоге у повезивању Европе и Азије, је одувек био нестабилан и подложен конфликтима. Довољно је поменути Етиопију и Сомалију, па увидети да су то земље које карактерише

огромна унутрашња нестабилност. И док су за време колонијализма Француска и Велика Британија имале главну улогу у овом региону, у периоду који је уследио након тога ствари су се почеле мењати, јер су и други актери почели да се активније укључују у овом региону. Кина свакако представља веома значајног међународног играча који се веома активно укључио у дешавања на овом полуострву. Кина данас има успостављене дипломатске везе са скоро свим афричким земљама, што довољно говори о међусобном интересу за сарадњу између афричких и азијских земаља. Разлози за овакав ангажман Кине су вишеструки. Свакако да је положај у повезивању Европе и Азије један од њих, али не и једини. Раст Кине подразумева сталну потрагу за ресурсима и новим тржиштима, а Африка представља управо једно такво подручје које је изузетно значајно са овог аспекта. Један од примера сарадње је извоз индустрије зарад јефтине радне снаге и развоја текстилне индустрије у Етиопији. Треба напоменути да је оваква пракса редак пример успешне сарадње од којих имају користи све укључене стране. Углавном се сарадња са Африком своди на узимање њених ресурса без покушаја да се они обрађују на месту њихове експлоатације и тиме помогне индустријализација сиромашних афричких земаља. Истовремено, Кина се у великој мери меша и у политичка дешавања у Африци. На пример, извоз Африке у Азију порастао је са 20,6% у 2000. на 35,8% у 2016. док је европски извоз опао са 48% у 2000. на 37% у 2016. (Alden 2019, 3).

Седиште Афричке уније у Адис Абеби је изграђено помоћу кинеских фондова као поклон Кине Африци. Истовремено, Кина почиње све активније и војно да буде присутна на овим просторима како би заштитила своје интересе. „Иако је Кина дуго прозивала стране војне базе као неоколонијалистичке и нема традицију пројектовања своје војне снаге далеко од своје домовине, њена позиција се значајно променила у последњој деценији. Кина је 2008. први пут учествовала у мисијама против пирата у Аденском заливу, а до 2013. је разговарала о могућности успостављања сталне кинеске војне базе у Џибутију (...) Логистички објекат је прва кинеска прекоморска војна база и очекује се да ће се користити за неколико различитих операција, укључујући сузбијање пирата, прикупљања обавештајних података, извођења операција евакуације (Кина је већ два пута евакуисала грађане – из Либије 2011. и Јемена 2015) и учествовања у мировним мисијама (већина кинеских мировњака је у оближњем Судану и Јужном Судану)“ (Ursu and van den Berg 2018, 2). Објекат који је и званично отворен у Џибутију истовремено има за циљ заштиту регионалних морских трговачких рута којима се креће кинески извоз.

Концепт спољне политике Руске Федерације из 2013. дефинише званичан спољнополитички став Русије према афричким земљама у областима безбедности и економије, при чему се Африка помиње у пет чланова међу којима треба издвојити члан 94. у коме се наводи следеће: „Русија ће унапредити вишеструку интеракцију са афричким државама на билатералној и мултилатералној основи са фокусом на унапређење политичког дијалога и промовисање обострано корисне трговинске и економске сарадње и допринети решавању и спречавању регионалних сукоба и криза у Африци. Развијање партнерства са Афричком унијом и другим регионалним организацијама важан је елемент ове политике“ (*Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation* 2013). Прави повратак утицаја Русије у Африци обележила је прва посета Владимира Путина 2006. године, која је резултира тиме што је Руска Федерација отписала 20 милијарди дуга афричким државама који је настао за време Хладног рата. Иако се политика Русије према афричким земљама може сагледавати кроз различите димензије, њене основе у три стуба је дефинисао Лавров приликом својих посета Анголи, Намибији, Мозамбику, Зимбабвеу и Етиопији. Та три стуба су: оживљавање или повећање војне и безбедносне сарадње; отварање афричких земаља за руске инвестиције; и поновно покретање културних и универзитетских размена (Sidiropoulos and Alden 2019, 8).

Бандушка конференција која је одржана 1955. године је у великој мери поставила темеље за боље позиционирање афричких земаља у међународним односима. И док је велики број теоретичара види као почетак оснивања Покрета несврстаних, оно што је сигурно јесте да је она обезбедила да се глас афричких и азијских земаља боље чује, нарочито у Уједињеним нацијама. „У то време је постојала забринутост, посебно западних сила, да ће конференција у Бандунгу инаугурисати нову еру афро–азијског јединства која ће бити конкурентна Уједињеним нацијама. То је зато што оснивачи УН нису били посвећени светском поретку заснованом на универзалном ширењу идеја националног самоопредељења, већ свету у којем би европска царства идеално и даље играла кључну улогу у обезбеђивању међународног поретка“ (Dlamini 2019 1 – 2). *Ново азијско – афричко стратешко партнерство* које је успостављено педесет година од *Бандушке конференције* потврдило је главне идеје ове конференције и отворило врата даљем ширењу сарадње афричких и азијских земаља. Ново одржавање конференције у Индонезији 2015. године је наставило ову традицију, међутим, и том приликом се показао недостатак институционалног оквира за остваривање ове сарадње.

Током читавог низа деценија сарадња између азијских и афричких земаља била је на билетаралном нивоу, са врло мало наде у изградњу мултилатералне сарадње која би овом савезу дала још већу снагу.

*

* *

Африка, као други по величини континент, обилује бројним ресурсима од којих изгледа сви имају своје користи сем самих њених становника. Економска моћ афричких земаља се у великој мери може представити кроз две крајности које чине Јужноафричка Република, као најбогатија и најутицајнија земља са богатом спољном трговинском разменом, и Бурунди, као једна од најсиромашнијих земаља. Међутим, већина афричких земаља је ближе овој другој крајности, налазећи се међу земљама које су неразвијене и које у великој мери зависе од туђе помоћи. Боцвана и Јужноафричка Република се налазе међу највећим произвођачима дијаманата и злата. То је у великој мери довело до институционалног и инфраструктурног развоја Јужноафричке Републике, којим се не одликују многе друге афричке земље.

Да би афричке земље добиле своју независност оне морају поново да открију себе и да се ослободе унутрашњих и спољних изазова на путу свог равноправног укључивања у глобалне токове. Светски капиталистички систем у великој мери зависи од афричких сировина, и то је чињеница на којој оне морају инсистирати. „У недостатку афричких ресурса, индустрије развијеног Запада и нове индустријализоване нације Истока би се више такмичиле и заузврат плаћале више за оскудне сировине. На неки начин, Африка је постала невеста међународног капитализма и окосница његове индустријске експанзије и хегемоније, међутим сам континент нема много користи у погледу развоја од свог обиља природних ресурса“ (Yilmaz and Enwere 2018, 49).

Нажалост, многобројни покушаји да се оствари легитимна власт у афричким државама су се завршавали безуспешно, јер су читави системи засновани на корупцији. Најекстремнији пример је свакако Сомалија у којој је било више од петнаест покушаја да се реконструише влада, док последњи покушај једва успева да одржи контролу над главним градом и остатком територије. Овде треба поменути и Јужни Судан, који је као афричка „најновија“ држава доживео пропаст на самом свом почетку, при чему је петина од укупно дванаест милиона становника насилно расељено, а остатак популације увучен у још један у низу конфликта са огромним људским жртвама.

На сваки позитиван пример просперитета долази много других који према Пјеру Енглеберу потиру било какав напредак: „Већина њих није допринела или олакшала економски или људски развој за своје становништво од стицања независности. Често су својим људима изазвали много пустошења, беде, неизвесности и страха. Уз неке изузетке, афричке државе су биле, благо или акутно, непријатељи Африканаца. Паразитски или грабежљиви, они исисавају ресурсе из својих друштава. Истовремено, слабе и нефункционалне државе нису у стању, или не желе да на одржив начин обезбеде владавину права, безбедност и основна имовинска права која су, још од Хобса, оправдавала само постојање држава у савременом свету“ (Pham 2016, 10).

И док извоз племенитих метала, нафте, дрва, палминог уља чини основне извозне производе са једне стране, основни производи који се увозе служе да надокнаде недостатак намирница и лекова са којима се бори велики број афричких земаља. Природни ресурси чине главницу извоза Африке, па је стога тежња ка диверсификацији извоза и даље критична за развој Африке. Уколико афричке земље не предузму нешто по питању развоја индустријализације, наставиће се њихов потчињен положај који је у великој мери зависан од кретања на глобалном тржишту. Тиме су њихове економије умногоме рањивије на кризе од других, што се у великој мери злоупотребљава у неоколонијалне сврхе.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Adebajo, Adekeye. 2018. "Africa and the United States: A History of Malign Neglect." In *Africa and the World Bilateral and Multilateral International Diplomacy*, eds. Dawn Nagar and Charles Mutasa, 27 – 50. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Alden, Chris. 2019. "Emerging Powers and Africa: From Development to Geopolitics", *Istituto Affari Internazionali (IAI)* (1): 2 – 15. <http://www.jstor.com/stable/resrep19667>.
- Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*. 2013. Approved by President of the Russian Federation V. Putin on 12 February 2013. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation.
- Dlamini, Kenny. 2019. "Building Asia – Africa Cooperation: Analysing the relevance of the New Asia – Africa." *Institute for Global Dialogue* (1): 1 – 7. <http://www.jstor.com/stable/resrep23048>.
- Economy Watch*. 2021. "Africa Trade, Exports and Imports." 18 May 2021. <https://www.economywatch.com/2010/03/30/africa-trade-exports-and-imports>.

- Emeagwali, Gloria. 2011. "The Neo – Liberal Agenda and the Imf/ World Bank Structural Adjustment Programs With Reference to Africa." *Critical Perspectives on Neoliberal Globalization, Development and Education in Africa and Asia*, ed. Dip Kapoor, 3 – 14, Rotterdam / Boston: Sense Publishers.
- Harshé, Rajen. 2019. *Africa in World Affairs – Politics of Imperialism, the Cold War and Globalisation*. New York: Routledge.
- Kalu, Kenneth, and Falola Toyin. 2018. "Introduction: Africa in a Globalized World." In *Africa and Globalization – Challenges of Governance and Creativity*, eds. Kenneth Kalu and Toyin Falola, 1 – 18. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Lewis, Peter. 2007. *Growing Apart: Oil, Politics, and Economic Change in Indonesia and Nigeria*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press.
- Pham, Peter. 2016. "Differing African Geopolitical Realities – A Measured US Strategy for the New Africa." *Atlantic Council* (1): 7 – 14. <http://www.jstor.com/stable/resrep03688.6>.
- Sidiropoulos, Elizabeth, and Chris Alden. 2019. "Russia in Africa – post – Soviet re-engagement", *Summitry, Geopolitics and Resources* (1): 7 – 27. <https://www.jstor.org/stable/resrep25995.5>.
- Yilmaz, Mesut, and Enwere Chigozie. 2018. "Postcolonial Africa's Development Trajectories." In *Africa and Globalization – Challenges of Governance and Creativity*, eds. Kenneth Kalu and Toyin Falola, 49 – 70. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Yilmaz, Melike, and Momodu Fatima. 2018. "The Rediscovery of Africa." In *Africa and Globalization – Challenges of Governance and Creativity*, eds. Kenneth Kalu and Toyin Falola, 21 – 38. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Ursu, Anca – Elena, and Willem van den Berg. 2018. „China and the EU in the Horn of Africa:: competition and cooperation?“, *Clingendael Institute* (1): 1 – 13. <http://www.jstor.com/stable/resrep17342>.
- Wengraf, Lee. 2018. *Extracting Profit Imperialism, Neoliberalism, and the New Scramble for Africa*. Chicago: Haymarket Books
- Wolf, Martin. 2004. *Why Globalization Works*. New Haven, CT: Yale University Press.
- World Values Survey Wave 7: 2017 – 2020. 30, March, 2020. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>.

Miša Stojadinović*

Institute for Political Studies, Belgrade

Višnja Stančić**

Institute for Political Studies, Belgrade

AFRICA AND GLOBALIZATION: NEOLIBERALISM AND “THE NEW” DISCOVERY OF AFRICA IN THE SPIRIT OF NEOCOLONIALISM

Resume

Africa has long been unjustifiably neglected in theoretical considerations which are dealing with international relations. One of the most dominant perception is that the African continent has been seen as a whole, forgetting that it is made up from more than fifty countries. This has greatly contributed to the proponents of imperialism and their marginalization of the importance of African countries. In the first part, the authors analyse the mythologizing of the African continent, which was skilfully used by imperial powers to justify their rule in this area throughout entire history, while the second part analyses the position of African countries in relation to other important international actors, especially the United States, Russia, China and the European Union. The failure of the European colonial powers in the institutional arrangement of the African states had a great impact on their postcolonial position. African states began their path to the independence on weak foundations, built primarily to facilitate their exploitation and enslavement. In most African countries, building of political institutions took place under the influence of European colonialism. This is precisely the reason why regimes have very often encountered the problem of legitimacy, which has resulted in numerous conflicts in this area. One of the biggest weaknesses of African countries is that they have retained dependence on primary production. In practice, this has produced a huge dependence on the purchase of natural resources, leaving their markets vulnerable to shocks and outside influences. This state of affairs has led to the fact that majority of the African population is being affected by poverty. Africa, as the second largest continent is rich with numerous resources,

* misa.stojadinovic@ips.ac.rs

** visnja.stancic@ips.ac.rs

but everyone seems to benefit from this fact except their own inhabitants. The economic power of African countries can be largely represented through the two extremes – the Republic of South Africa, as the richest and the most influential country, and Burundi, as one of the poorest countries. However, most African countries are closer to this second extreme, being among countries which are underdeveloped and which depend heavily on other people's help to survive. And while exports of precious metals, oil, wood, and palm oil make up basic export products on the one hand, the basic products that are imported serve to compensate the lack of food and medicines. If African countries do not take action towards development of industrialization, their subordinate position will continue. Thus, their economies are much more vulnerable to economic crises than others, which is largely abused for the neocolonial purposes.

Keywords: Africa, globalization, neoliberalism, neocolonialism, democracy

* Овај рад је примљен 1. новембра 2021. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. новембра 2021. године.